

't Gemak dient de mens . . . niet altijd

door G.J.A. Beerhuizen-van Kooten

Het verschijnsel stadsboer is in onze streken nagenoeg verdwenen. Misschien jammer uit een oogpunt van diversiteit aan inwoners van stadjes als bijvoorbeeld Montfoort, doch bepaald prettig als men bedenkt wat een boerderij in een dicht bewoonde wijk nu eenmaal aan mindere prettige zaken met zich meebrengt. Zo trekken een mestvaalt, een gierput en niet in de laatste plaats het vee toch op zijn minst een hoeveelheid vliegen aan. Dat er in het verleden ook wel problemen waren met boerderijen in de stad mag blijken uit de brief (1) die Anna, weduwe van Adam van der Storck in het voorjaar van 1698 richtte aan de *Achtbaere Heeren Regeerders der Stede Montfoort*.

In deze brief herinnert ze het stadsbestuur er nog eens aan dat ene Dirck Bastiaensen al weer enige tijd geleden door de stad was geordonneert een put te graven om de gier of koemest op zijn erf of grond te houden, zodat de burenen door deze *vuylicheyf of stanck niet mochte worden geïncommodeert* (= gehinderd). Maar Dirck gaat, aldus Anna, *in verachtinge van Uwe achtbare ordres* gewoon door met de vuiligheid in de goot te laten lopen. Nog erger zelfs, omdat de straat voor het huis van Dirck aan de Peperstraat lager ligt dan dat van zijn burenen aan beide zijden en de drek in dit dieper gelegen gedeelte dus blijft staan drogen en stinken, vegeen Dirck Bastiaensen of zijn bedienden om dit te voorkomen regelmatig de drek met geweld op het erf van Anna van der Storck. Een onhoudbare situatie vindt Anna, waarbij zij ook nog aanvoert dat *behalve dat het selve is streckende tot discieraedt van U achtbare Stede soo sou lichtelijck bijsonder in de somer tijdt sieckdens door de voorz. stanck worden veroorsaect*. Ze verzoekt dan ook de raad Dirck Bastiaensen op verbeurt verklaring van vijftig gulden te ordonneren:

1. dat hij de gier of koemest op zijn eigen grond houdt
2. dat hij zijn straat verhoogt, zodat ook het water gemakkelijk de goot passeren kan
3. dat hij of zijn bedienden de drek niet langer op het erf van Anna vegeen

Op 6 juni krijgen de beide burgemeesters en de oud-burgemeester Speijert van de raad de opdracht ter plaatse de toestand te inspecteren. We weten hiervan de uitslag en verdere afloop niet. Dat het Dirck Bastiaensen evenwel niet tot actie heeft gebracht blijkt ruim een jaar later, want op 6 november 1699 (2) lezen we dat Dirck Bastiaanz. van Linschoten ondanks herhaalde malen daartoe geordonneert nog steeds in gebreke blijft om achter zijn huis een put te maken tot voorkoming van *incommoditeyten* welke zijn burenen daardoor zouden ondervinden. Hij krijgt dan van het stadsbestuur nog veertien dagen de tijd. Is het dan nog niet gebeurd, dan zal de maarschalk (3) opdracht worden gegeven een en ander in orde te laten brengen. De kosten zullen dan betaald worden uit het gewin van de derde penning. Deze minder frisse situatie staat niet alleen in de geschiedenis. Verscheidene keren moet het stadsbestuur zich met mest bezighouden. Zo hebben zij op 12 september 1701 (4) Jacob Bijlevelt en de zoon van Dirck Stevensz., poortier en hen die het verder mocht aangaan de opdracht gegeven *omme hare vaalte messie, leggende tegens de stadsmuere ontrent de Heeswijcker poort binnen den tijdt van veertien dagen te amoveren* op straffe dat de magistraat de mestvaalt in bezit zal nemen tot haar eigen voordeel. De mestvaalt zal dan vervoerd worden naar de plaats welke de heren daarvoor geschikt achten. Gebeurde dit aan de rand van de stad, ook in het centrum kwamen zulke situaties voor. Op 1 mei 1702 (5) krijgt Steven van Stekelenburgh te horen dat hij een *seeckere mestvaalt leggende op het kerckhoff deser stede van daar te amoveren, binnen den tijdt van tweemaal 24 uijren*. Bovendien wordt hem verboden in de toekomst daar nog eens een mestvaalt te maken, waarbij hem zelfs een straf in het vooruitzicht wordt gesteld. Overigens is de slechte staat waarin de straat van Dirck Bastiaensen verkeert niet iets unieks. Ieder jaar omstreeks Sint Maarten (11 november) worden de straten en zandpaden van de stad geschouwd door een delegatie van het stadsbestuur. Elk jaar weer moeten inwoners gewaarschuwd worden de straat weer in behoorlijke staat te brengen of goten te graven. Op 9 oktober 1699 (6) besluit het stadsbestuur zelfs de bevolking te verplichten *de goten welke haren drop op . . . straten* in te trekken en *in plaatse van dien gehouden sijn te maken hangende goten die haare onlastinge vant water sullen hebben in of ter sijden hare stoepen*. Zo trachtte het stadsbestuur de stad schoon te houden. Een moeilijke opgave in een stad zonder riolen en zonder vuilnismannen. Maar op 11 november 1702 (7) neemt de raad opnieuw maatregelen. Dan ontbiedt men de poortiers op het stadhuis en gelast hen om *om den anderen dag in sijn wijck met een kruywagen om te rijden om den asch ende dreck van d'inwoonders af te halen*. Voor elke poortier zal een ratel gekocht worden. Zo kunnen zij alle inwoners van hun komst verwittigen. Tevens wordt de route van de heren bepaald. De poortier van de Willeskopperpoort komt tot aan het Wed, de Lange Kerkstraat tot aan het kerkhof

906

De Willeger's Schippen's Doort. (at) Nieuwpoort 1609

De Willekopperpoort - 1609

Tekening door J. Stellingwerf

Coll.: Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België - Oude Kunst - Brussel

cat. de Grez nr. 3462

en door de Oude Boomgaard. De poortier van de IJsselpoort van het Wed af tot aan de havenbrug, de Keizer- en Peperstraat tot aan de Kerkstraat. De poortier van de Heeswijkerpoort gaat van de poort af, het Hof om tot aan de Peperstraat en aan de andere zijde tot aan de havenbrug.

Waarschijnlijk hebben ze met deze opdracht de hand gelicht, want op 3 november 1704 worden ze opnieuw geordonneert om *alle twee dagen yder door sijn quartier met een ratel om te gaan om de vulnis van de borgers op te halen.*

Enkele jaren later, op 13 december 1706 (8) zijn er, ondanks de maatregelen van het stadsbestuur, weer klachten bij hen binnengekomen. Men publiceert dan het volgende: *dat soo wanneer binnen dese stede secreeten of privaten geruymt of geleeft moeten worden de vuyligheit van dien niet in 't water geworpen, maar in diepe kuylen, daar toe expres te graven, sal gesmeeten, en die als dan weder toegedemt moeten worden, dat die geene die geene erven agter haare huysinge zijn hebbende, de vuylnis in een schouwe of praam zullen moeten brengen en vervoeren buyten dese stede ende vrijheit van dien.*

Tevens vaardigen ze het bevel uit dat niemand *omtrent de kerk, op 't kerkhof, ende op de straten of steegen deser stede zijn gevoeg (=behoefte) sal mogen doen.*

De boete die in het vooruitzicht wordt gesteld op het ledigen van de sekreten is zes gulden en voor het plassen langs de openbare weg drie gulden. Extra wordt vermeld dat *ook de ouders voor hunne kinderen de boete moeten betalen.* Of hieruit geconcludeerd mag worden dat de poortiers van hun taak zijn ontheven is niet zeker, hoewel de volgende ordonnantie die veronderstelling ondersteunt. Vanaf 12 september 1707 (9) zullen de inwoners geen *assche mogen gieten off storten op deser steede straten en steegen, ofte op de wallen en cingels.* Zij zullen dit moeten brengen of laten brengen *in de asch-bakken buyten iedere poort expresselijk daer toe gemaakt.*

Enkele maanden daarvoor, op 6 juni (10), had men ook al gewaarschuwd tegen het vervuilen van de stad. Het stadsbestuur laat ter voorkoming van alle onordentelijkheden welke door verscheidene burgers en inwoners en in het bijzonder door de *beendraayers* worden gepleegd door het gooien van *been-puyn* of steen op de straten *in de nieuwe plantage* een speciale kuil graven. Iedereen, wie het ook is is het nu verboden zijn afval van het knopendraaien op de straten te gooien. Men moet dit nu brengen in de kuil. Doet men dit niet, dan riskeert men een boete van drie gulden. Zoals reeds gebleken is, is niet alleen de reinheid van de straten een voortdurende zorg. Op 5 januari 1711 (11) besluit de raad, omdat *Bevonden zijnde dat het schuytenhuysje staande agter de huysinge van Jan Geeresteijn de drift en stroom van 't water in de haven incommodeert, en dat de vuylnis daar tegens aandrijvende veeltijds daar voor blijft sitten, 't welck niet alleen ondiepte maar ook des somers groote stank komt te veroorsaaken* Jan Geeresteijn opdracht te geven binnen 8 dagen dit botenhuis te slopen, waarna het water in de haven weer tot behoorlijke doorstroming kan komen.

Al deze maatregelen zullen de volksgezondheid ten goede zijn gekomen. Mogelijk heeft op deze besluiten invloed uitgeoefend Carolus de Maats, de eerste stadsdokter van Montfoort, welke zijn benoeming op 14 oktober 1700 (12) van het stadsbestuur kreeg, nadat men op 3 juni van dat jaar (13) tot de conclusie was gekomen dat het gewenst was dat *dese stad van een goet doctor wierde voorsien.*

Noten

- 1) G.A. Montfoort inv.nr. 126.
- 2) G.A. Montfoort inv.nr. 25-6 Notulen van de raad of de vroedschap 1699-1719 p. 6.
- 3) De toenmalige maarschalk (zie hierover meer in Heemtijsdinghen nr. 25, november 1969, p. 15 t/m 19) Claudius de Pool is tevens schout van de stad Montfoort.
- 4) G.A. Montfoort inv.nr. 25-6 p. 58.
- 5) Ibidem p. 79-80.
- 6) Ibidem p. 3.
- 7) Ibidem p. 94.
- 8) Ibidem p. 214.
- 9) Ibidem p. 263.
- 10) Ibidem p. 226.
- 11) Ibidem p. 373.
- 12) Ibidem p. 28.
- 13) Ibidem p. 21.